

RODINA A ŠKOLA

ČASOPIS PRO VŠECHNY RODIČE A UČITELE

číslo 9
listopad 2012
ročník LIX
cena 37 Kč

ZPRÁVA
O FINSKÉ
ŠKOLE

DĚTI
A DUŠIČKY

ROZHOVOR
S TOMÁŠEM SEDLÁČEKEM
STR. 6

ROZUM BEZ EMOCÍ A VÍRY
NEDÁVÁ SMYSL

SLABIKÁŘE PLNÉ
MLETÉHO MASA

JAK SE LIŠÍ ŽEBŘÍČEK
HODNOT UČITELŮ
A JEJICH ŽÁKŮ?

JE LEPŠÍ VÍCE
TĚLOCVIKU, NEBO
VÍCE POHYBU?

PODZIM PŘIJÍŽDÍ
NA STRAKATÉ KOBYLE!

PŘÍJÍMAČKY
2013
TESTY Z ČESKÉHO JAZYKA
A MATEMATIKY
ZDARMA
STR. 13

www.rodinaaskola.cz

HODNOTY A JEJICH MÍSTO V SOUČASNÉ ŠKOLE

Myslíte si, že najít dobrého životního partnera je důležitější pro žáky, nebo pro jejich učitele? Kdo z nich ocení tuto životní hodnotu více? A je navíc rozdíl mezi chlapci a dospělými muži a mezi názorem dívek a dospělých žen? Překvapí vás zjištění, že najít si dobrého životního partnera je téma, nad kterým vážně uvažují již děti ve věku jedenácti let, a dokonce chlapci a dívky stejně? Označí skupina pedagogů či žáků za důležitější hodně cestovat a poznávat cizí země? Na tyto a další otázky jsme se snažili nalézt odpovědi v rámci našeho výzkumu.

Text: Šárka Kubcová

Cílem výzkumu bylo porovnat odpovědi pedagogů a žáků na několik stejných otázek a udělat si přehled o jejich prioritách. Dotazníky obsahovaly kromě otázek také osmnáct tvrzení, u kterých respondenti označovali důležitost jednotlivých tvrzení na třístupňové škále: 1 – velmi důležité, 2 – méně důležité, 3 – nedůležité.

Téma hodnot je široké a citlivé, zejména svou intimní povahou ve vztahu ke každému jednotlivému člověku. Kontroverzní stránku tvoří otázka, kdo určí, co má být považováno za hodnotné, a do jaké míry má pedagog nebo škola právo určovat, co je hodnotné a co hodnotné není? Kam až může zasahovat do vývoje hodnot dítěte škola? Jak řešit situaci, kdy škola předkládá dítěti jako hodnotné něco, co jeho rodina

ne? A mají pedagogové vůbec prostor, aby se věnovali tématu hodnot? Alespoň částečně odpovědi na tyto otázky se snažíme podat na následujících řádcích. Pedagogové a žáci se liší ve svých názorech u deseti tvrzení a u osmi se shodují. Pedagogové považují za důležitější pozitivní sociální vazby s druhými lidmi, z odpovědí žáků byl znát zápal pro život a pro události, které na ně teprve čekají a na které se v rámci výchovy v rodině a ve škole připravují.

Pro žáky je důležitější než pro pedagogy hodně cestovat

Tento výsledek nás překvapil, protože jsme očekávali, že cestování bude pro pedagogy, kteří buď celý život, nebo jeho část, prožili v politickém systému, který cestování do zahraničí neumožňoval, důležitější. Kromě negativních zkušeností se socialistickým politickým systémem jsme se domnívali, že důvodem vysokého hodnocení cestování pedagogy by měla být také skutečnost, že se jedná o populaci pedagogů, kteří cestování ocení jako podstatný prostředek pro člověka v rámci rozvoje všeobecného přehledu, z důvodu rozvoje osobnosti nejen po stránce vědomostní, ale také po stránce praktické, kdy cestování nutí cestovatele, aby zapojil, a tím pádem rozvíjel několik schopností a dovedností najednou. Cestování motivuje k učení

a používání cizího jazyka, vede k samostatnosti, zodpovědnosti, rozvíjí logické myšlení, spojuje dějepis, zeměpis (jak teoretické znalosti, tak praktické dovednosti – například schopnost orientace, čtení v mapě), tělesnou výchovu (chůze, turistika, plavání, horolezectví, cykloturistika), rozvíjí sociální schopnosti, zejména interakci s jinými lidmi, zvláště při vyjednáváním ve skupině, pokud se cestuje s více lidmi. Cestování vede k setkávání s lidmi různých civilizací, etnik, kultur, a tím podporuje toleranci, potlačuje xenofobii, rasismus. Celkově působí na rozvoj osobnosti. Ve smyslu řeckého slova kalokagathie a současných požadavků na rozvoj jednotlivých kompetencí u dětí, a důrazu na prolínání praxe a teorie a skutečnosti, že právě pedagog je nejdůležitějším průvodcem dětí po cestě poznání a je jim vzorem, jsme očekávali, že cestování více ocení pedagogové.

Vzhledem k tomu, že pedagogové cestování sami pro sebe nepovažují za tolik důležité, předpokládáme, že ho tím pádem ani jako velmi důležité neprezentují žákům ve škole, tudíž jim tuto „hodnotu“ nepředávají. Na základě zjištěných poznatků se můžeme domnívat, že důležitost cestování je žákům zdůrazňována jinými autoritami, pravděpodobně rodiči, kteří jsou pro děti silnými vzory a určovateli jejich hodnotových názorů. V dnešní době je cestování také předkládáno, kromě výše uvedených nesporných pozitiv, jako módní trend a součást moderního a úspěšného člověka. Jako u všech jevů a činností je možné zvolit přístup povrchní, kdy se člověk jistým zálibám věnuje pouze pro společenskou prestiž, bez hlubšího zájmu, nebo z hlubokého vnitřního přesvědčení o vyšších principech dané činnosti a o jejím přínosu pro rozvoj vlastní osobnosti.

Pro koho je důležité dobře vypadat a mít hodně peněz

Je důležité dobře vypadat, být v budoucím životě úspěšný, umět se prosadit, mít dobré nápady, žít v blahobytu, mít hodně peněz. – Tato tvrzení jsou pro žáky důležitější než pro pedagogy. Příkládání váhy těmto tvrzením ze strany žáků si vysvětlujeme tak, že pedagogové, kteří již ze samotného principu vyššího věku, a tudíž větších životních zkušeností, mají fázi budování kariéry za sebou. Stejně jako se smířili se stárnutím, nemusejí se za každou cenu prosazovat, protože smysl života vidí v jiných hodnotách, například v rodině. V této otázce se odrazil generační rozdíl mezi žáky a pedagogy a odpovědi zrcadlí rozdílné vnímání světa, které je pro daný věk typické. Pro pedagogy je na rozdíl od žáků důležitější žít ve zdravém životním prostředí, žít ve shodě se svojí náboženskou vírou, mít pocit, že je člověk někomu užitečný, být tolerantní, žít v dobrém vztahu s ostatními lidmi, chovat se vždy tak, aby si člověka lidé vážili. Vzhledem ke snahám zařadit do výuky dětí množství té-

mat týkajících se přírody, životního prostředí, jeho ochrany, ochrany živočichů aj. jsme očekávali, že pro děti bude toto tvrzení důležitější než pro pedagogy, kteří jsou s environmentální tematikou konfrontováni pouze posledních dvaadvacet let.

Aby bylo člověku doma dobře

Za velmi důležité shodně označili pedagogové i žáci tvrzení, aby bylo člověku doma dobře, aby se o sebe člověk uměl postarat a byl samostatný a aby si našel dobrého životního partnera. Tento výsledek hovoří o vyspělosti žáků. Zde jsme nečekali, že by tvrzení, vzhledem k věku a odhadovaným zájmům dětí, mohlo mít pro ně tak vysokou hodnotu. Usuzujeme tedy, že dítě si uvědomuje velkou důležitost správného výběru partnera již od jedenácti či dvanácti let. Domnívám se, že na utváření tohoto názoru u dětí mají velký vliv jejich rodičovské vzory, rodinné diskuse rodičů či otců a matek se svými kamarády/kamarádkami na téma partnerských vztahů. Zajímavé je, že důležitost partnera považují za podstatné jak dívky, tak chlapci. Nabízí se tedy další rozvinutí úvah, že pokud děti v tomto věku, bez ohledu na pohlaví, považují partnerskou tematiku za stejně důležitou, proč se stává tato oblast s přibývajícím věkem doménou žen. Osobně se stavím k názoru, že na tomto příkladu je vidět silný vliv sociálního, a zejména kulturního prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá. A ať chceme, nebo ne, sociální role, do kterých nás společnost „nutí“ vrstát, nás limitují v přirozeném, společenským klíse nezatiženém chování. Naše závěry naznačují, že skutečně až postupem času a formováním osobnosti se muži od tematiky partnerských vztahů distancují. Co je příčinou? Přílišná snaha žen tuto oblast řešit natolik horlivě, že muži mohou nabýt dojmu, že jim není přiznán žádný prostor, aby se také vyjádřili? Větší výchovné vedení dívek oproti výchově chlapců k odpovědnosti za vztah?

Být vzdělaný a hrdý na svou zemi

Za méně důležité považují obě skupiny respondentů tvrzení: být vzdělaný, naučit se poctivě pracovat, odevzdávat co nejlepší výkon a žít zdravým životním stylem. To, že respondenti považují za méně důležité vzdělání a poctivou práci, může souviset právě s problematikou hodnot v současné společnosti a skutečnost, že aktuálně neexistuje obecně uznávaný morální kodex. Hodnoty v současné společnosti nejsou jednoznač-

né a jejich nejednoznačnost se automaticky negativně odráží i v hodnotové orientaci jednotlivců, kteří v dané společnosti žijí a přebírají společensky uznávané názory, postoje. Ani dospělí nemají ujasněné hodnoty, zvláště jsou-li ve sdělovacích prostředcích prezentovány podvody z oblasti ekonomické sféry – chytrost a vynalézavost pachatelů, jak oklamat systém a lehce přijít k výtěžku, aniž by byl pachatel potrestán. Bezmocnost státního aparátu pak může podporovat přesvědčení, že vzdělání a poctivá práce nevedou k úspěchu a nejsou jeho zárukou. Za nedůležité označili pedagogové

i žáci také tvrzení snažit se pomáhat všude, kde je potřeba, a být hrdý na zemi, kde se člověk narodil. Tento výsledek z našeho hlediska také vypovídá o morálním úpadku naší společnosti, který by nám neměl být lhostejný.

Má škola učit, co jsou to hodnoty?

Další stěžejní otázkou v našem výzkumu byl dotaz, zda si pedagogové myslí, že by škola měla děti učit, co jsou to hodnoty. Při stanovení hypotézy jsme vycházeli z úvahy, že pedagogický pracovník by měl reprezentovat nejvyšší dobro a morálku, měl by být pro děti vzorem, který by chtěl následovat, měl by je inspirovat, aby se snažily být lepšími, neměl by jenom vzdělávat, ale i vychovávat. Je diskutabilní, do jaké míry se v dnešní době očekává od pedagoga i role vychovatele a do jaké míry je reálné, aby pedagogové tuto pozici vedle svých dalších povinností plnili. A to nejen z časových důvodů, ale i z důvodů snahy rodičů přesunout z pohodlnosti určité povinnosti, které náležejí rodině, na školu a její zaměstnance. Z celkového počtu pedagogů odpovědělo 74 % na otázku kladně, tedy že by škola měla učit děti, co jsou to hodnoty, 26 % pedagogů zvolilo odpověď „ne“, tedy že by škola neměla děti učit, co jsou to hodnoty.

Učitelé, kteří odpověděli kladně, zastávají názor, že v dnešní společnosti nejsou upevněny žádné morální hodnoty, žádná obecně uznávaná pravidla slušného chování, proto by škola měla být pevnou institucí, ve které jsou zcela jasně hodnoty a morální zásady nastaveny, aby dítě mělo alespoň někde vzor, protože v dnešní době se zmitá v nejistotě i instituce rodiny, takže ani v té kolikrát dítě nemá jasnou představu, co je a co není správné.

Pedagogové, kteří uvedli, že by škola neměla předávat žákům hodnotový systém, nechtějí zastupovat funkci rodiny a přebírat stále větší zodpovědnost za výchovu dětí. V odpovědích se často objevovala řečnická otázka, co vše by škola ještě měla dělat, kromě toho, že učí, vychovává, stará se o volný čas dětí, čelí stále častějšímu řešení sociálně patologických jevů, má své výchovné poradce, z pohledu rodičů odpovídá za školní úspěšnost jejich svěřence, to vše při snižujících se možnostech učitelů dítě v chování usměrňovat. Odpovědi poukazují na tlak pedagogů ze strany rodičů i společnosti, aniž by to bylo kompenzováno adekvátním finančním ohodnocením.

59 % pedagogů si však myslí, že škola může předat hodnoty dětem a pokusit se o jejich zvnitřnění, 41 % pedagogů si myslí opak. Respondenti zdůrazňovali, že i kdyby škola mohla dětem vysvětlit, co jsou to hodnoty, největší vliv na názory dítěte má rodina, a je tedy možné, že vliv školy by byl zanedbatelný a přebitý vlivem názorů rodiny, kde dítě tráví nejvíce času a je jí názory přejímá od dětství a formují jeho osobnost, názory, postoje a hodnotový zebříček. Škola by se tak mohla dostat s rodinou do názorového konfliktu.

A jaký je názor dětí na to, zda by škola

měla učit, co jsou to hodnoty? 736 dětí uvedlo, že by škola měla učit, co jsou to hodnoty, a 119 bylo proti.

Co pro většinu dětí znamená slovo hodnota

Dalším hlavním pilířem byla otázka směřovaná k dětem, a to, zda současná škola děti učí, co jsou to hodnoty. Při stanovení hypotézy jsme vycházeli z úvahy, že díky Rámcovému a školnímu vzdělávacímu programu mají pedagogové více prostoru pro volbu témat v rámci svých předmětů a že již z povahy svého povolání, kdy každý den pracují s dětmi, řeší jejich problémy, pomáhají jim s učením, organizují efektivní trávení volného času, znají problematiku úpadku hodnot v současné společnosti, téma hodnot budou intuitivně do výuky zařazovat. Tím, že se děti s téma-

si pod tímto pojmem představují. Děti opravdu často uváděly hodnotu peněz, hodnotu materiálních věcí. U některých odpovědí bylo znát silnou orientaci rodiny například na sport, protože jako hodnotu některé děti viděly v „životě sportovců“. Škála byla velmi pestrá – od jogurtů, ceny potravin, zážitků, zvířat, života, zdraví, lásky po peníze, šperky, auta aj.

Věřícím dětem je jasné, že hodnota může být i duchovní

Při studování odpovědí dětí jsme si všimli také skutečnosti, že děti, které uvedly, že jsou věřící, neměly žádný problém s definováním slova hodnota, jejich odpovědi byly rozsáhlé a vysvětlovaly, že hodnoty mohou být jak materiální, tak duchovní. Jejich odpovědi obecně na všechny otázky byly velmi poctivě vyplněné, zodpovězené a dávaly smysl, bylo

Zajímavé je, že důležitost partnera považují za podstatné jak dívky, tak chlapci. Nabízí se tedy další rozvinutí úvah, že pokud děti v tomto věku, bez ohledu na pohlaví, považují partnerskou tematiku za stejně důležitou, proč se stává tato oblast s přibývajícím věkem doménou žen.

tem budou často setkávat, budou si vědomy toho, že tomuto tématu se jejich učitelé věnují záměrně, protože na jeho vážnost budou učitelé upozorněni. Z celkového počtu dětí jich 56 % uvedlo, že škola učí, co jsou to hodnoty, a 44 % odpovědělo, že neučí, co jsou to hodnoty. Tato otázka byla dále rozvinuta do dotazu, pokud škola učí, co jsou to hodnoty, tak v jakých předmětech. Výsledky ukázaly, že děti, které uvedly, že škola učí, co jsou to hodnoty, měly na mysli hodnoty matematické, nikoliv morální, a to ve více než 80 %.

Této otázce předcházelo 21 otázek s tematikou hodnot duševních, morálních, ctnostných vlastností u lidí a další. Z toho usuzujeme, že pokud by děti měly představu, co jsou to hodnoty i v jiném významu než materiálním, 21 předcházejících otázek by je navedlo na správnou úvahu. Naši domněnku potvrdily také odpovědi na otázku, ve které jsme se děti ptali, co si myslí, že znamená slovo hodnota, co

vidět, že děti chápaly znění otázek a smysluplně na ně odpovídaly. Při diskusi nad získanými výsledky jsme došli k několika závěrům, jak si preciznost odpovědí těchto dětí vysvětlit. Jedním z vysvětlení může být skutečnost, že pocházejí z rodin, které respektují požadavky desatera, tím mají pevný základ v hodnotách, ve způsobech chování, v rodině je zakotvený řád, pravidla, funkce jednotlivých rolí, zodpovědnost každého člena rodiny, jsou zřetelně dány hranice. Odpovědět na všechny otázky mohou považovat za služnost a povinnost, stejně jako odpovídat pravidlům a k celému úkolu, tedy vyplnit dotazník, se postavit poctivě. Dalším důvodem preciznosti zodpovězení otázek může být vypěstovaný pocit zodpovědnosti za svou odevzdávanou práci. Celkově se na vyspělosti těchto dětí může projevit to, že dítě je zvyklé se nad věcmi zamýšlet, s rodiči, kteří se dětem věnují, být v častém kontaktu, témata s nimi rozebírat. Činnosti, pocity a pohnutky věřícího člověka jsou sice vyžadovány vyšší autoritou, ale zastáváme názor, že pokud jakýkoliv druh vyznání neohrožuje vývin či nemá negativní dopad na osobnost jedince, může být velkým přínosem. Jsme si vědomi, že téma hodnot, a zejména náboženství, je tématem kontroverzním a citlivým. Protože úvahy o náboženství nejsou naší prioritou, ale náboženství nás zajímá z hlediska výchovy, uvádíme pouze několik úvah, které se k tomuto tématu vztahují.

Autorka vystudovala sociální pedagogiku a etopedii na Univerzitě Hradec Králové, zajímá se o oblast partnerských a rodinných vztahů a o oblast hodnot.

